

Тақризи

муқарризи расмӣ н.и.ф., Сабинова С. Ғ. ба рисолаи номзодии Мирзоев Эрач Музаффарович дар мавзуи «Воҳидҳои фразеологӣи феълии ифодакунандаи ҳаракат дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD) – доктор аз рӯи ихтисос, аз рӯи ихтисоси 6D021300 – Забоншиносӣ (6D021302 – Забоншиносии қиёсӣ-таърихӣ, типологӣ ва муқоисавӣ). – Душанбе, 2024. – 199 с.

Дар давраи инкишофи босуръати алоқаи байнифарҳангӣ, забони миллии мароқи адонашаванда дорад. Тадқиқоти забон тавассути призмаи инъикоси таҷрибаи миллию маданияи барандагони он имкон медиҳад, ки гузаштаи таърихӣ, ҳаёти маънавӣ, арзишҳо, менталитет, расму оин, анъанаи якҷомаи муайяни этникиро муқоиса кунем. Дар ин бобат, омӯзиши фонди фразеологӣи забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ, ки воҳидҳои бисёреро ташкил медиҳанд, ба мо таркиб ва семантика, симои дохилӣ, гуногун, рангоранги миллии ва фарҳангиро мекушояд. Таҳлили маълумоти таркиби воҳидҳои фразеологӣи имкон медиҳад, ки аз фразеологизмҳо маълумоти аксиологӣи истихроҷ карда шаванд, ки ҳаёти маънавии ҷамъиятро, ҳамчун системаи арзишҳои он пешниҳод мекунанд.

Диссертатсияи Мирзоев Эрач Музаффарович “Воҳидҳои фразеологӣи феълии ифодакунандаи ҳаракат дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ” маҳз ба ҳамин гуна масъалаи мубрами забоншиносии муқоисавӣ – баррасии воҳидҳои фразеологӣи феълии ҳаракат дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ бахшида шудааст. Мавзуи таҳқиқи мавриди назар аз зумраи мавзӯҳо ва масоили пажӯҳишиест, ки ба самти забоншиносии муқоисавӣ ва шиносномаи ихтисоси илмӣ барои дарёфти дараҷаи илмии доктор PhD аз рӯи ихтисоси 6D021300 – Забоншиносӣ (6D021302– Забоншиносии муқоисавӣ-таърихӣ, типологӣ ва муқоисавӣ) мувофиқат мекунанд.

Мубрамияти мавзуи таҳқиқро, пеш аз ҳама, омӯзиши фонди фразеологӣи забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ дар бар гирифта, таҳқиқи он аз ҷумлаи масъалаҳост, ки проблемаҳои муҳими забоншиносии муосир ба ҳисоб меравад ва характери умумибашарӣ дорад. Барои ҳалли ин мушкилот, диссертант як диду назари нави лингвистиро пешниҳод мекунанд, ки бо ёрии он, унсурҳои фонди фразеологӣи ду забон муқоиса гардидаанд. Гузашта аз ин, таҳлили таркибҳои асосии воҳидҳои фразеологӣи дар забонҳои гуногун, ки дорон хусусиятҳои семантикӣ, луғавӣ ва грамматикӣ, дохилӣ мебошанд, имкон медиҳад, ки шабоҳат, умумият ва тафовутҳои воҳидҳои фразеологӣи феълии муайян гарданд.

Навоари илмӣ таҳқиқот дар он зоҳир мешавад, ки бори нахуст хусусиятҳои сохториву маъноии воҳидҳои фразеологӣи феълии ҳаракат дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ дар заминаи осори мансур ва фарҳангҳои

фразеологӣ мавриди таҳқиқи амиқи илмӣ қарор гирифтааст. Дар рисола, инчунин, воситаҳои грамматикӣ алоқаи байни таркибҳои воҳидҳои фразеологӣ феълии ифодакунандаи ҳаракат муайян гардидаанд, ки то ҳоли ҳозир хусусиятҳои типологиву муқоисавии ин анвои воҳидҳои фразеологӣ забонҳои зикршуда аз диду назари муҳаққиқон дур мондаанд.

Этимоднокӣ натиҷаҳои таҳқиқ бо он собит мешаванд, ки дар таҳқиқи диссертатсионӣ аз концепсияҳои илмӣ ва назарии забоншиносони ватанию хориҷӣ истифода шудаанд. Дар маҷмӯъ, дараҷаи этимоднокӣ натиҷаҳои таҳқиқ аз дақиқияти маълумот, мутобикат намудани ҳаҷми маводди таҳқиқ, коркарди натиҷаҳои таҳқиқ, ҳаҷми интишорот ва интиҳоби дурусти методҳои таҳқиқ бармеояд. Хулоса ва тавсияҳо дар асоси таҳлили илмӣ натиҷаҳои таҳқиқи назарӣ пешниҳод гардида, дурнамои мавзӯи таҳқиқӣ муайян шудааст.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот дар он зоҳир мешавад, ки хулосаҳои илмӣ бадастомада барои таҳқиқи минбаъдаи ҷанбаҳои муқаммал омӯхтанашудаи масъалаҳои мансуби воҳидҳои фразеологӣ феълии ифодакунандаи ҳаракат дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ, таълими фанни фразеологӣ забонҳои тоҷикиву англисӣ дар макотиби миёна ва олии мусоидат менамояд. Натиҷаи таҳқиқоти мазкур ва тавсияҳои он дар таълифи фарҳанги воҳидҳои фразеологӣ забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ, ҳамчунин барои таҳияи китобу дастуру васоити таълимӣ доир ба воҳидҳои фразеологӣ феълии ифодакунандаи ҳаракат дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ, таълими курсу семинарҳои махсус истифода шуда метавонад. Нуктаҳои муҳимтарини он ҳамчунин ба китобҳои дарсӣ васоити ёрирасони таълими забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ ворид гардида, як мушкили таълими забони модариро осон хоҳад кард.

Муаллифи диссертатсия дар ҷараёни таълифи рисола афкори забоншиносони соҳаи фразеологӣ ва сарфу нахвро, аз қабили: Н. Маъсумӣ, Х. Ҷалилов, Т.О. Мақсудов, Ф. Зикриёев, Х. Ҷалилов, Ҳ. Маҷидов, Б. Камолитдинов, Л. С. Пейсиков, Ю. А. Рубинчик, М. Азимова, С. Хушенова, Д. Маҷидова, Г. Асоева, В.В. Виноградов, Ш. Балли, Н. М. Шанский, Н. Амосова, А. Кунин, О.Г. Улсиферов, А. И. Смирнитский, Ю. Р. Гепнер, Б.С. Хаймович, Л.Л. Иофик, Б.А. Илиш, Е.Н.Старикова, Н.А.Кобрина ва дигаронро омӯхта, дар мавридҳои зарурӣ бо онҳо баҳси илмӣ меорояд ва хулосаҳои лозимӣ мебарорад.

Рисолаи мавриди тақриз аз муқаддима, 3 боб, хулоса, рӯйхати адабиёт ва замима иборат аст.

Муқаддимаи рисола тибқи талаботи низомномаи ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳия шудааст. Дар муқаддима, пеш аз ҳама, мубрамияти мавзӯи асоснок карда шуда, дараҷаи омӯзиши он баррасӣ гаштааст. Ҳамчунин, робитаи таҳқиқот бо барномаҳо ва ё мавзӯҳои илмӣ,

мақсад ва вазифаҳо, объект ва предмети таҳқиқ, асосҳои назарӣ ва методологӣ, навгониҳои илмӣ, нуктаҳои асосии ба дифоъ пешниҳодшаванда, аҳамияти назарӣ ва амалии таҳқиқ, дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот, мутобикати диссертатсия бо шиносномаи ихтисоси илмӣ, саҳми шахсии довталаби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот, тасвиб ва амалисозии натиҷаҳои таҳқиқот, интишорот ва сохти рисола зикр гардидааст.

Дар диссертатсия мақсаду вазифаҳои мушаххас пайгирӣ шуда, нуктаҳои асосие ба ҳимоя пешниҳод гардидаанд, ки воқеан, дар забоншиносии муқоисавӣ ва дар самти омӯзишу дарки вижагиҳои луғавию маъноӣ ва сохтори воҳидҳои фразеологӣи феълӣ ифодакунандаи мафҳуми ҳаракат дар забонҳои тоҷикиву англисӣ аҳамияти вижаи илмӣ доранд.

Боби якуми диссертатсия «**Асосҳои назариявии омӯзиши воҳидҳои фразеологӣ**» (с. 12-46) номгузорӣ шуда, чор фасло дар бар гирифтааст. Фразеологиро муаллиф ҳамчун як соҳаи мустақили илми забоншиносӣ медонад. Ба ақидаи ӯ, он бо лингвофарҳангиносӣ, ки дар он арзишҳои фарҳангӣ, таърих ва таҷрибаи мардум инъикос меёбад, робитаи зич дорад. Муаллиф қайд мекунад, ки дар байни забоншиносон дар бораи таркиби фонди фразеологӣ таснифоти ягона вучуд надорад, баръакс дар бораи таркиб, моҳият ва мафҳумҳои асосии фразеологӣ ихтилофҳо вучуд доранд. Аз ҷиҳати пахншавӣ ва маҳсулнокии ибораҳои фразеологӣ қисми хоси ҳар як забон мебошанд. Онҳо маҳсули таҷрибаи бои ҳар як халқ буда, маданият, тарзи ҳаёт ва ғайриини онҳоро таҷассум менамоянд. Фразеология аз он сабаб соҳаи мураккабсохтори забон мебошад, ки грамматика, лексикология ва семантикаро инъикос мекунад ва аз ин рӯ, унвони як соҳаи мустақили илми забоншиносиро гирифтааст. Муаллиф ба феълҳои таркиб ҳамчун як ҷузъи воҳидҳои фразеологӣ диққати махсус додааст, ки на танҳо аз ҷиҳати миқдори таркибҳо, балки аз ҷиҳати хусусиятҳои сохторию маъноӣ аз ҳамдигар фарқ мекунанд. Истифода аз таснифоти гуногун (Ш. Балли, В.В. Виноградов, А.И. Смирницкий, А.В. Кунин, Н.Н. Амосова, Н.М. Шанский, А.И. Молотков, Е.Ф. Арсентьева, Генри Квит, Х. Касарес, О. Эсперсен...) ба муаллиф имкон медиҳад, дараҷаҳои гуногуни рисолаҳои муаллифони мутобикати семантикии байни воҳидҳои фразеологӣ мавҷуд аст. Муаллифи рисола қайд мекунад, ки ҳар феъл дар як забон як (ё якчанд) муодили забони дигар дорад. Масалан, воҳидҳои фразеологӣи англисӣ ва тоҷикӣ, ки мафҳуми ҳаракатро ифода мекунанд, миқдори зиёди феълҳои гуногуни ҳаракатро дар бар мегиранд. Маводи амалиро таҳлил намуда, ба ақидаи муаллифи рисола дар забони тоҷикӣ гуногунранги бештар мушоҳида мешавад, ки ба маъноӣ феъл таъсир мерасонад. Ҷузъҳои феълӣ аз ҷиҳати маъно наздиканд. Таҳлили назариявӣ ба муаллиф имкон додааст ба ҳулосае ояд, ки омӯзиши илмӣ ва муқоисаи фразеологияи забони тоҷикӣ бо фразеологияи дигар забонҳо таърихи зиёд

надорад. Аммо забоншиносони тоҷик дар солҳои охир ба забоншиносии киёсии таърихӣ, типологӣ ва муқоисавӣ тавачҷуҳи хоса зоҳир намуда, асарҳои муҳими тадқиқотӣ навиштаанд, ки аҳамият ва тавачҷуҳи зиёд доранд.

“Хусусиятҳои сохтори грамматикӣ воҳидҳои фразеологӣ феълӣ ифодакунандаи ҳаракат дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ” унвони боби дуҷуми диссертатсия (с. 48-85) буда, се фасло дар бар мегирад. Муаллиф хусусиятҳои таркибӣ ва грамматикӣ воҳидҳои фразеологӣ ифодакунандаи ҳаракатро дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ таҳлил намуда, таъкид менамояд, ки воҳидҳои фразеологӣ бо ҷузъи феъл аз ҷиҳати сохт, маъно ва грамматикӣ аз ҳамдигар фарқ доранд. Дар натиҷаи тавсифи сохтори воҳидҳои фразеологӣ муаллифи рисола қайд мекунад, ки дар ҳар ду забон ҷузъҳои таркибӣ якхела нестанд, исм, сифат, ҷонишин, феъл, пешванд ва ғайра мебошанд. Мисолҳои амалӣ нишон медиҳанд, ки воҳидҳои феъл мафҳумҳои ҳаракатро объективона ифода намуда, бо навҳои гуногуни сохторӣ ифода ёфтаанд. Муаллиф тобишҳои семантикӣ маҷозӣ воҳидҳои фразеологӣ муқоиса кардааст, аз нуқтаи назари семантика ҷузъҳо фарқ мекунанд. Хусусияти таркибӣ ва грамматикӣ воҳидҳои фразеологӣ феъл бевосита ба хусусиятҳои категорияӣ ва грамматикӣ феъл вобаста аст, яъне, калимаҳои калидӣ дар таркиби фразеологӣ мавҷуд аст. Муаллиф хусусиятҳои маъноӣ-грамматикӣ феъл, аз қабилӣ гузаранда, пассив, шакли феълро, ки хусусияти грамматикӣ феълро ифода мекунад, таркиби воҳидҳои фразеологӣ, алоқаҳои тобеъи синтаксисӣ ва дигар хусусиятҳои шаклӣ-грамматикӣ мавриди таҳқиқ муайян кардааст. Ин таҳлил барои муайян кардан ва муқаррар намудани таркиби фразеологизмҳои феълӣ зарур аст, бинобар ин дар ташкили сохтори маъноӣ-синтаксисӣ фразеологизмҳои феъл, ки дар асоси муносибати тобеъ, роли муодилҳои калон аст. Таҳлили вижагӣҳои сохти грамматикӣ воҳидҳои фразеологӣ англисӣ ва тоҷикӣ бо феълҳои ифодакунандаи ҳаракат баъзе монандӣ ва тафовути ин ду забонро ошкор мекунад. Мураккабӣ ва гуногунии ин воҳидҳо ба ғайр, ифоданокӣ ва равоии ҳар ду забон мусоидат мекунад. Тадқиқоти минбаъдаи байнизабонӣ метавонад дар бораи тобишҳои ин воҳидҳои фразеологӣ ва хусусиятҳои фарҳангӣ ва забонӣ онҳо маълумоти ҷузъӣ диҳад.

Боби сеҷуми диссертатсия **“Хусусиятҳои луғавӣ-маъноӣ воҳидҳои фразеологӣ ифодакунандаи мафҳуми ҳаракат дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ”** (с. 87-147) унвон дошта, аз се фасл иборат мебошад. Дар рафти таҳлили муқоисавӣ воҳидҳои фразеологӣ ифодакунандаи ҳаракат муаллиф муайян кардааст, ки бисёре аз воҳидҳои фразеологӣ забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ мазмуни якхела доранд. Тарҷума имкон медиҳад, ки муодилаҳои муайян карда шаванд, ки асли умумӣ доранд ва дар аксари мавридҳо ба як манбаъ бармегарданд. Мавҷудияти муодили фразеологӣ байнизабонӣ аз

ҳамон дарки одамон дар бораи як ашё ва ҳодиса ва образҳои ҳаракат шаҳодат медиҳад. Фразеологизмҳои тоҷикӣ ва англисӣ дар ташаккули ҷузъҳои тасвири фразеологӣ ҷаҳон иштирок мекунанд. Хусусиятҳои тарҷума қолабҳои умумии дарки дунёро аз ҷониби гӯяндагонӣ ду забон нишон медиҳанд. Ин изҳороти муаллиф ба феълҳои универсалии ҳаракат ишора мекунанд. Воситаҳои фразеологӣ, ки мафҳумҳои ҳаракатро дар ҳар ду забон ифода мекунанд, чунон ки маълум шуд, аксар вақт хусусияти равшани антропосентрикӣ (инсон нигаронидашуда) доранд, ки инро воҳидҳои фразеологӣ соматикӣ, инчунин номҳои ҳайвонот (ҷамоаҳои забонӣ ҳаракати ҳайвонотро муқоиса мекунанд) ва объектҳои бо дасти одам офаридашуда инъикос менамояд. Тафовут дар истифодаи номҳои элементҳо, мафҳумҳои абстраксии мухталиф ва тавсифи ҷанбаҳои гуногуни ҳаёт марбутанд. Ҳангоми омӯзиши мафҳумҳои ҳаракат дар маводи воҳидҳои фразеологӣ забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ, ба ҷузъ аз аломатҳои умумӣ, дар ҷузъҳои тасвири фразеологӣ ҷаҳон, инчунин хусусиятҳои миллӣ, воситаҳои фразеологӣ ифодакунандаи мафҳумҳои ҳаракат, умумияти маълумот дар бораи воқеиятҳои таърихӣ, воқеият, урфу одатҳои ба ҷомеаи забонӣ хос ва ғайра тавассути чунин шакли муҳими мавҷудияти ҷаҳони мо, монанди ҳаракат дарк карда мешавад.

Дар рисола маводи амалие, ки муаллиф аз сарчашмаҳои гуногун ғирдоварӣ намудааст, хусусиятҳои фарқкунандаи воҳидҳои фразеологӣ феълро бозгӯ мекунанд. Бар мабноси усули муқоиса хусусиятҳои сохторӣ, маъноӣ ва услубии маводи амалии рисола таҳлилу баррасӣ гардиданд.

Ҳар як боби рисола бо натиҷаҳои бадастовардаи муаллиф ҷамъбаст гардидааст, ки қобили қабул аст.

Хулосаҳои рисола дар 17 банд хеле мушаххасу равшан ва асоснок зикр шудаанд.

Тавсияҳои муаллифи диссертатсия оид ба истифодаи амалии натиҷаҳо дар 5 банд пешниҳод шудааст, ки барои тавсеаи бештари таҳқиқи муқоисавии маводи забонҳои тоҷикиву англисӣ, аз ҷумла воҳидҳои фразеологӣ, мусоидат менамояд. Дар ин замина муҳаққиқ тавсияҳои хуб додааст, ки қобили қабуланд.

Рӯйхати адабиёт дар 6 банд (монографияҳо, китобҳои дарсӣ, васоити таълимӣ, диссертатсияҳо ва авторефератҳо, мақолаҳо ва маърузаҳо, осори лексикографӣ, бо забони форсӣ, бо забони англисӣ) дар маҷмӯъ 240 мақолаю осори илмӣ тоҷикӣ, русӣ, форсӣ ва англисиро дар бар гирифтааст, ки онҳо дар рисола самаранок истифода шудаанд. Осори илмӣ истифодагардида аз он шаҳодат медиҳад, ки аппарати илмӣ рисола қавист. Муҳаққиқ дар таъя ба он вазифаҳои дар назди таҳқиқот гузоштаашро иҷро карда, ба ҳадаф

расидааст. Таҳлилҳои асоснокӣ муаллиф далели он аст, ки ӯ ба умқи мавзӯ фуру рафта, рисолаи шоистаи баррасӣ таълиф намудааст.

Замимаи рисола маводи амалии гирдовардаи муаллифро дар забонҳои тоҷикиву англисӣ фаро гирифтааст. Онро дар оянда бо такмил дар шакли луғати фразеологизмҳои феълӣ дузабона ба таъби расонида, ҳамчун маводи амалӣ дар ҷараёни таълим истифода бурдан аз манфиат ҳолӣ нахоҳад буд.

Доир ба мавзӯи 6 мақола ба таъби расидааст, ки аз онҳо 3-тоаш дар маҷаллаҳои тақризшавандаи ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон интишор ёфта, мазмуну муҳтавои асосии рисоларо қомилан ифода мекунад. **Маводди интишоргардида** нуктаҳои асосӣ, натиҷаҳо ва мазмунҳои диссертатсияро инъикос карда, саҳми шахсии муаллифро собит менамоянд.

Фишурдаи диссертатсия мазмунҳои мухтасари онро дар бар мегирад.

Ҳамин тариқ, муоинаи рисолаи номзодии Э.М. Мирзоев нишон дод, ки дар таълифи он муаллиф заҳмати зиёде қашид, осори илмӣ ба мавзӯи бахшидашударо амиқ ва ҷиддӣ омӯхта, маводи фаровонро гирд овардааст, ки солҳои зиёд ба омӯзандагону муҳаққиқони забони тоҷикӣ ва англисӣ хизмат хоҳад кард.

Дар баробари зикри дастовардҳои илмӣ таҳқиқоти меҳроҳем, чанд мулоҳизаамонро доир ба баъзе норасониҳое, ки ба ҷашм расиданд, баён менамоем:

1. Диду назари муаллиф дар бораи набудани тадқиқоти муқоисавии воҳидҳои фразеологӣ феълӣ баҳсбарангез аст.

2. Муаллиф дар асоси принципҳои антропоцентризм чанбаи лингвокогнитивии омӯзиши фразеологиро бо маъноӣ ҳаракат пешниҳод накардааст.

3. Барои тавсифи муфассали равандҳои лексикӣ ва семантикӣ муаллифи рисола маҷозшавии воҳидҳои фразеологиро мавриди назар қарор медод, қор ранги дигар мегирифт.

4. Дар рисолағалатҳои имлоӣ, услубӣ ва грамматикӣ ҷой дорад (саҳ. 23, 25, 33, 56,).

Дар маҷмӯъ, камбудии ишорашуда ба аҳамияти таҳқиқоти анҷомдодашуда таъсири манфӣ нахоҳад расонд, зеро онҳо ислоҳпазиранд ва ба осонӣ бартараф хоҳанд шуд.

Автореферати диссертатсия бо забонҳои тоҷикӣ ва русӣ мазмуну мундариҷаи қорро пурра инъикос мекунад ва мақолаҳои таълифнамудаи муаллиф низ ба талабот ҷавобгӯ аст.

Тавсифи мухтасари таҳқиқоти диссертатсионӣ, ки бо забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ дар охири автореферати диссертатсия оварда шудаанд, тибқи талаботи ҷорӣ Комиссияи олии атестатсионӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон буда, моҳияти илмӣ қорро мазкурро инъикос менамояд.

Дар умум, таҳқиқоти диссертатсионии Мирзоев Эраҷ Музаффарович «Воҳидҳои фразеологӣи феълӣи ифодакунандаи ҳаракат дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ» кори илмӣ баанҷомрасида буда, ба талаботи «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ», ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30.06.2021, №267 ба тасвиб расидааст, ҷавобгӯӣ аст ва муаллифи он сазовори дараҷаи илмӣ дараҷаи илмӣ доктори фалсафа (PhD) – доктор аз рӯйи ихтисос, аз рӯйи ихтисоси 6D021300 – Забоншиносӣ (6D021302 – Забоншиносии қисмӣ-таърихӣ, типологӣ ва муқоисавӣ) мебошад.

Муқаррир: номзади илми филология,
дотсенти кафедраи забонҳои
Донишгоҳи давлатии Москва
ба номи М.В.Ломоносов
дар шаҳри Душанбе

Сабирова Сановбар Ғаниевна

Имзои Сабирова С.Ғ. -ро тасдиқ мекунам
мудири шуъбаи сиёсати кадрӣ ва корҳои
махсуси ДДМ ба номи М.В.Ломоносов
дар шаҳри Душанбе

Пирназаров С.М.

« 31 » 05 соли 2024

Нишонӣ: 734002, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, кӯчаи Бохтар, 35/1.
Сомона: www.msu.tj; E-mail: ssanovbar@mail.ru